

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«لایحه رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان»

مقدمه

لایحه رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان در واقع پاسخ به یکی از نیازهای دیرینه حقوق کیفری اطفال در ایران است. این لایحه با ترک تدابیر سنتی و روی آوردن به روش‌های نوین در ابعاد ماهوی و شکلی درصدد پرکردن خلأ قانونی موجود و روزآمد کردن رژیم جزایی ناظر به مدیریت رفتار اطفال و نوجوانان بزهکار است. دولت جمهوری اسلامی ایران با امضا و تصویب کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹) خود را ملتزم به اتخاذ تدابیر تقنینی، قضایی و اجرایی در زمینه حقوق و حمایت‌های خاص کودکان کرده است. تنظیم و تقدیم لایحه رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان علاوه بر خاستگاه‌های ملی و تقاضاهای داخلی با تکیه بر این تعهد و التزام خارجی هم قابل تحلیل و توجیه است.

سابقه قانونی

از لحاظ سوابق قانونی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری، مصوب ۱۳۸۷ در مواد (۲۱۹) تا (۲۳۱) در این باره گام‌های درخور توجهی برداشته بود. لایحه فعلی را در واقع باید گامی استوارتر و نظامی کامل‌تر از مقررات پیشین به‌شمار آورد.

نوآوری‌های لایحه

این لایحه علاوه بر مقررات شکلی ناظر بر دادرسی جرائم اطفال، مقررات ماهوی خاصی برای این دسته از افراد مقرر کرده است. با تصویب این لایحه واکنش اجتماعی در برابر بزهکاری اطفال درجه‌بندی شده و این واکنش‌ها با میزان رشد اطفال و نوجوانان متناسب می‌شود، با پیش‌بینی میانجیگری در رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان نوعی قضاوت‌دایی حاصل می‌شود، در رشته‌های مرتبط با مسائل تربیتی اطفال مشاوران متخصصی به‌کار گرفته می‌شود و در جرائم سنگین حضور آنها الزامی می‌شود، با تخصیص شعبی از دادسرا به رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان تحقیقات مقدماتی حسب مورد به این شعب و دادگاه واگذار شده و دخالت ضابطین دادگستری (جز در موارد استثنایی) ممنوع می‌شود، حضور وکیل در رسیدگی به جرائم سنگین الزامی می‌شود. ولی یا سرپرست قانونی کودک یا نوجوان به‌منظور تقویت حس مسئولیت در آنان و حمایت و دفاع از کودک یا نوجوان متهم اجازه دخالت در روند رسیدگی را پیدا می‌کند، دادسرا و دادگاه اختیار معلق کردن تعقیب کودکان و نوجوانان را در جرائم سبک تعزیری پیدا می‌کنند و دادگاه می‌تواند در شرایطی صدور رأی را به تعویق بیندازد، امکان تبدیل واکنش‌های تنبیهی به واکنش‌های حرفه‌آموزی و اقامت در منزل ایجاد شده و محکومیت اطفال در سجل کیفری ثبت نشده و در نهایت اینکه دایره مددکاری اجتماعی تأسیس خواهد شد.

ایرادات لایحه

از جمله ایراداتی که می‌توان به لایحه وارد دانست آن است که در این لایحه تصویر روشنی از نوع ضمانت‌های اجراهای اتخاذ شده برای اطفال وجود ندارد. در موادی مانند مواد (۳۷)، (۴۰) و (۴۱) مقرراتی وجود دارد که موهم آن است که در جرائم موجب تعزیر و مجازات‌های بازدارنده ضمانت‌های اجراهای همان است که درباره بزرگسالان اتخاذ می‌شود، حال آنکه مطابق مواد (۳۲) و (۳۳) ضمانت‌های اجراهایی که برای اطفال مقرر شده، احصا شده است. ایراد مهم دیگر لایحه آن است که از اطلاق مواد (۳۲) و (۳۳) اینگونه استنباط می‌شود که در تمامی جرائم (حتی جرائم حدی و موجب قصاص) تدابیر مندرج در این دو ماده اعمال خواهد شد. حال آنکه چنین مقرراتی مغایر احکام شرعی بوده و پیش‌بینی این ضمانت‌های اجراهای تنها در مورد جرائم موجب تعزیر و مجازات‌های بازدارنده امکان‌پذیر است. همچنین پیش‌بینی تشکیل پلیس ویژه اطفال و نوجوانان در ماده (۵۳) لایحه با مقررات قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران هماهنگی ندارد. علاوه بر این، لایحه ایرادات دیگری نیز دارد که در گزارش تفصیلی مرکز پژوهش‌ها بیان خواهد شد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

لایحه رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان متضمن مقرراتی تازه و دارای محاسن و موجهاتی قابل دفاع است. تصویب این لایحه نقشی بسزا در سامان‌دهی نظام حقوق کیفری اطفال و سوق دادن آن در مسیر معیارهای علمی ایفا خواهد کرد و می‌تواند در جلوگیری از تکرار بزهکاری آنها در آینده مؤثر باشد. از این‌رو ضرورت تصویب آن بر اهل فن پوشیده نیست. در عین حال برخی ملاحظات انتقادی و پیشنهادهای اصلاحی هم در این باره قابل طرح است. اهم این ملاحظات همراه با پیشنهادهای لازم در گزارش تفصیلی مرکز پژوهش‌ها مطرح خواهد شد. توجه به نکات مذکور در تکمیل و تلطیف مقررات لایحه و هموار کردن مسیر نیل به مقاصد تدوین‌کنندگان آن مؤثر خواهد بود.